

*Orsolya Falus. Szpitalne zakony rycerskie w czasach
Arpadów na Węgrzech. Zabrze–Tarnowskie Góry:
Inforteditions, 2019, seria „Szlakiem krucjat”, tom XI, stron 226*

Abstract

*Orsolya Falus. Hospital Orders of Knights in the Times of the Arpads in Hungary.
Zabrze–Tarnowskie Góry: Inforteditions, 2019, “On the Trail of the Crusades”,
vol. XI, 226 Pages*

The new book by Prof. Orsolya Falus concerns hospitalier orders of knights in Hungary during the reign of the Arpad dynasty. The topic undertaken by the author is largely unknown in Poland, and therefore worth presenting. The author, a graduate of the University of Pécs, dealt with six orders that were active during the reign of the Arpads and had hospitalier profiles in their activities.

Keywords: knightly orders, Stephanites, Hungary in the Arpad era, possessions of the Knightly Orders, *locus credibilis authenticus*

Słowa kluczowe: zakony rycerskie, stefanicy, Węgry w dobie Arpadów, posiadłości zakonów rycerskich, *locus credibilis authenticus*

Nakładem wydawnictwa Inforteditions ukazała się w 2019 r. książka prof. Orsolyi Falus o szpitalnych zakonach rycerskich na Węgrzech w dobie panowania dynastii Arpadów.

Temat podjęty przez autorkę jest w Polsce nieznanym, przez co warty przedstawienia. Autorka, absolwentka uniwersytetu w Peczu, zajęła się sześcioma zakonami o szpitalnym profilu swej działalności, zgromadzeniami istniejącymi w dobie panowania najstarszej dynastii węgierskiej – Arpadów. Praca składa się z przedstawienia kilku problemów badawczych: powstania wybranych zakonów rycerskich i zgromadzeń mniszych w ogólności, z naciskiem na ich charakterystykę węgierską, dalej odniesieniem czasu ich powstania do wypraw krzyżowych (pamiętać należy, że tzw. V wyprawa krzyżowa w l. 1217–1221 prowadzona przez króla Andrzeja II nazwana została krucjatą węgierską). Osobne miejsce zajęły w pracy opieka zdrowotna i regulacje w tej materii

dotyczące Węgier oraz swoiste *hungaricum*, czyli instytucja *locus credibilis authenticus*. Końcowa część książki poświęcona została przytoczeniu historii sześciu zgromadzeń na Węgrzech: lazarytom (czyli rycerzom św. Łazarza), templariuszom, joannitom, zwanym szpitalnikami, antonitom, duchakom i kolejnemu *hungaricum* – zakonowi rycerskiemu rodem z Węgier pod wezwaniem św. Stefana, czyli stefanitom. Autorka przedstawiła ogólny zarys dziejów zakonnych, skupiając się – co zrozumiałe i wynikające z tytułu pracy – na swej ojczyźnie. Osiągnęła jednak zamierzony cel, jako że łatwiej było poprzez ogólną znajomość prezentowanych zagadnień pokazać węgierską specyfikę związaną z historią prawa, jak i szeroko rozumianej pomocy medycznej (także tworzenia i działania pomocy społecznej, socjalnej, a nawet leprozoriów dla osób chorych na trąd). To, co najbardziej interesujące dla polskich badaczy, zwłaszcza historyków prawa, to *locus credibilis authenticus*, sposób uwierzytelniania w określonych miejscach przez powołane do tego mocą królewskiego uprawnienia podmioty dokumentów i zawartych umów, w szczególności kupna sprzedaży nieruchomości. To prawzorcy późniejszych aktów notarialnych na tyle specyficzne, że występujące na Węgrzech aż do XIX w. Autorka ukazała przykłady ich działania, kompetencje oraz moc sprawczą wydawanych i zatwierdzanych w ten sposób dokumentów. Przywilej wydawania przez zakony poświadczeń istnienia jakiegoś prawa w postaci *locus credibilis authenticus* dawał też źródło sporych korzyści dla wystawców tych dokumentów.

Na osobne potraktowanie zasługuje historia zakonów rycerskich, z ich lokalizacją na terenie „wielkich Węgier”, a więc wszystkich krajów dawnej korony św. Stefana. Szczególnego znaczenia nabrało przedstawienie najnowszych ustaleń w tej materii w nauce węgierskiej i podsumowanie stanu badań nad zakonami rycerskimi w królestwie Arpadów. Nowością jest też swoiste odkrycie węgierskiego zakonu rycerskiego św. Stefana, który do niedawna utożsamiany był po prostu z joannitami.

Praca, okraszona zdjęciami, z ciekawym wstępem biskupa Vacu, ks. dra Mkilósa Beera, poglądową mapą posiadłości zakonnych w dawnym królestwie węgierskim, jest napisana z pewną swadą, a także z podaniem dość ciekawych, aczkolwiek w większości nieznanym polskiemu czytelnikowi epizodów, jak chociażby towarzyszenie przez joannitów królowi Beli IV podczas najazdu mongolskiego (tatarjaras) w 1241 r. nad Adriatyk, gdzie rycerze św. Jana przechowywać mieli swoją pieczęć zakonną.

Szczególnie cenne jest podsumowanie, dodatkowo porządkujące wiedzę na temat ukazany w publikacji. Praca wartościowa i cenna dla miłośników średniowiecznej historii naszych bratanków, wnosi wiele w kwestii poznania historii szpitalnictwa i prawa w królestwie węgierskim do końca panowania dynastii Arpadów (1301).